Nieu-gecorrigeerde en verbeterde Caerte vande belegeringe der Stadt BREDA, onder 't beleyt des Marquis Spinola: Mitsgaders een kort verhael van 't gedencklaer-waardigste inde Belegeringe voor-gevallen.

O Men goet-gunstighen Lesar met langh oy te houden ant onnoodige discursen der outhpert, beskomen enige kort-beknopte Stadt, sullen wy in 't kort aenteyken hare gelegentheyt. De Stadt Breda is gelegen inde Kempen/ sijnde een gedeelte van Brabant/ een Baronie/ berekenende onderhaer 17 Dorpen/ mitsgaders Steenbergen/ Roosbergh/ ende de Oosterschout/ lopt van Eier-sinen en een half ingh/ van Antwerpen seven/ van Berghen op zoom vijf/ van Turnhout vier/ van Hoogstraten vijf/ van Sevenbergen ende Geertruydenberghs twee mylen.

Dese Stadt ende Baronie is ghekomen aenden huyse van Nassouwen Anno 1404. Dermits Graef *Engelbrecht* van Nassou trouwde in dien jaere met Vrouw *Joanna*, eenighe erfghenaem van den Lande Breda/ Terkerke. Jo oock langen tijdt ghebleven de twee plaetse van den huyse van Nassou en van 't selve geregert in goeden vre, tot dat Anno 1567. wanneer den Prince van Oranjen/ *Willem van Nassou* (hoog-loflicken Memorie) dese Landen/ doos de hoonsie van *Duc d'Alba*, mosst verlaten tot den Jare 1577. Bestrenden van dien al yeder dese Stadt/ ook dat *Hendrick van Nassou* de selve op den 25 Junij 1581 by nacht heeft oberromplt / ingenomen / ende heel huysen aldaer afghebant: Ende is alsoo onder de Spanische heerschappye ghebleven tot het Jare 1590 den 4 Meert. Wrd alsoomy 200 / 't helpt ban een Spanjaerd / ende Gemeente Capitan *Hernaijer*, met eenighe soldaten (in een Turf-schip verborghen leyghende) inghenomen / onder 't Gouvernement van *Maurits van Nassou*, Prince van Oranjen. Ende is 10 den Jare 1625 gelijcken aen 't huys van Nassou: Alsoovel op den 17 Februari 1590 de Heer van *Grobbendonck* haer een aenslagh op ghemaeckt hadde met 4000 te leet / en 11 Banen ruyters / doch hem uys-luckende heeft onberichtes sake haer van moeten reeden/ achterstevende ontrent 100 mannen. Dit in 't kort hoofdsaeckelijcke sijnen tot dese tegenwoordige belegeringe.

De *Marquis Spinola* hy een bevaghder hebbende tot Ballaert/ een Dorp ghelegen ten ure gaens van de Stadt Eier (Daer sijn *Rendevous* was) een groote menighte van Regghybolcks/ te te voor als te paerde / is op den 19 Julij 1624 van daer beer-vecken / soo naer Turnhout als Hoogstraen / de selve plaetsen verstont beschreuen: De ons aldaer onberichtinder te mogghen hebben ende hoomandaer stellende verschepden huyse hetels en back-ovens / tot dienste sijnes Leghers. Jo voorts gerocken/ ende heeft hem gelegert inde Dorpen Chaem / Baarle ende Gilsen. Van daer eenighe Stratagemen gebruyckende voor Stadt *Jan van Nassou*, als of yp 't op te ghat Graef gemunt hadde.

Heeft eyndelijck den 26 Augusti / des nachts noot uyt-gesonden *Don Francisco Medina*, met eenige regimenten.

Op 27 dito/ self voghende uyt den gebouden Tegler/ sijn ghekomen tot Ginneken/ leggende een half mijlken van de Stadt/ hem verbeelende in alsulcke quartieren als D.G. inde groote Caert perfect wert vertoont.

Op 28 dito eenighe schepen komende naer Breda/ niet wetende dat hare de *Marquis* so na ghekomen was van *Sr. Paolo Bagliani* beschongen ende aengeghaelt/ doch het volck daer in sijnde/ is 't onvloogen. Van dese schepen heeft den voorzoomden *Bagliani* ghemaeckt twee bruyggen over de Aldriere/ ende sijn Quartier ter Heyde genomen.

Op 3 *September* hebben de Officiers bande Borgerye inde stadt haer klassien gemustert wat yssuitse van Coom eick Voyghet by hem Hadde/ ons te weten hoe de stadt gesyoolandoert was: En bevonden dattier noch genoegh was om de Stadt een gehjed Jaer te uystighen.

Op sonden wel voorts van daghs tot daghs verhalen watter ghepasseert is/ maer bermits ons de plaets onbyreckt/ ende den Tijdt lichtt verdrijvingh mocht werden/ sullen wy (als boven gesegt is) alleen aenteyken die ons noodighst gedacht hebben / ende laten de rest tot beere gelegentheyt.

Op 6 dito/ des *Marquis* volck komende ter Haegh met ontrent twee regimenten te voet en eenige paerden/ sijn die bande Stadt wyghbalhaen met ontrent 400 te voet / ghecommisseerden een wyle/ waer ober een bende 300 man eenige boot bleven.

Op 8 dito quamen een deel van *Spinolaes* ruyters onder de stadt/ om eenige beesten uyt de Buycht te halen/ die alsdoen daer noch yvel inde voyghe ghinghen / doch werden / op den Tereningschen weghe slaende/ wel van 't Carem vermeldt/ waer ober die inde Weyde waren/ sijnde daer mede-huysers de vluycht nemen/ haer wel haest sijn gedolghy sonder pets uyt te rechten.

Den 12 dito is de Capitteyn van de Guarde ghestydan / sijnde den 9 in sijn rugge gesloten/ ende den 14 dito een magnifickelijck als een Prins begraven.

Den 14 dito/ sijn in de Stad ghebraght vier verscse Salmen/ en aldaer verkocht tegen 12 stuyvers 't pont.

Op 16 dito/ bander eenighe Salmen in de stad gebraght sijnde/ weer het pont verkocht voor 20 stuyvers.

Den 17 dito/ sachmen van den 1003 om de stadt al 17 schanssen bandem *Marquis*, bestaeldem nooit 14 dien hy hadde tusschen Antwerpen en Breda/ tot defensie van sijn yppoubaer.

Den 18 dito / quam een Convoy in 't Leghter / wel van 300 waegens/ marcherende met trompeten en trommel slagh van Ginneken naer ter Haegh: doch die bande stadt daer met het Canon onder schrienden/ besamen hen teenemaal de vreughde.

Den 20 dito/ heeft de *Marquis* in de Buycht een Schans op ghewerpt/ en was de negen ghende die inde stadt konde ghesien wesen.

Den 23 dito/ is in de stadt geboden geen beer Bier te brouwen als van ijder guldem de Ton / op de bedeurte van een gulden boos/ elcke Ton boos 'd eerste reys / boos/ de tweede reys twee guldem / en voorts te uytbleeuwen.

Den 26 dito/ de *Prins van Tolen*, van Antwerpen komende/ wederseer triumphant met vieringhe/ musiquet-spelieren en gestadig trommelen uyt 't Leger ontfanghen/ en 13 jonder eeren / wers 't aldoen ontreent. Op den 27 dito/ 's Bergheim met het Canon ghsdaen/ op de Stad/ sijnde 8 schoten/ niet plers ban 12/25 en 30 pont/ vliegheende wel 1000 eenige huysen/ maer weder niet een mensch daer ban beseert.

Den 27 dito/ 's morghens ontrent 10 uren/ bereb de *Marquis* wederom 3 Ghreghen met musiquetten/ en met het Canon ghsdaen/ ten 84 schoten/ als boog/ niet een mensch inde stad beseerende. Den Prins van Palen bede deser daghs met een grooten magnificentie de Ronde boogt/ ganselse Ruyter/ bindende alle de quartieren in Battaille: Doos jo de Fosten rijdende Rode elcks 3 Ghreghen met musquetten. Op de stadt werd ontreent 60 Canon-schoten naer hem en sijn Suite ghedaen. Des avondts quam een expresse bode aen den Souverein/ seyghende: dat den *Prince van Oranjen* tot Geertruydenberghs was.

Den 28 dito / was het ghseghst van Ginneken verbooit na Tereningen/ teghen des Prinsen aenkomen: dien daghs werd verbooit in de stadt ghren klocken meer te luyden/ ende waeren de Colonels en Ingenieurs op de klepne Warande/ om wercken te ordonneren tot defensie der Stede.

Den 30 dito/ is de bevaerd by de Burg ter Heyden met dicke yeen toe gestraeghy / ende een Schans inde Buycht gemaeckt (sijnde de vyffde tusschen de Waranb ende het Tereningsche Fort) leggende alle in de Weyden daer't des Winters blanck (laat.

Den 1. *October*, is de Prinse van Oranjen tot Ramdonck oben de bynggge gemarcheert/ ende sijn quartier genomen tot Maede/ hem aldaer begrabende: Den Marquis dit merkende/ is van alle quartieren genaecktert naer Tereningen/ ende dan daer naer den Abtes Hof/ ons den Prinse te sluyten.

Den 2 dito / heeft de Marquis twee Schanssen op een nieu gemaecht/ den eenen achter Tereningh inde Hey/ ende d'ander by Galgebonck: Ramdne met sijn Kuyrey in battaille op 't Monnip hof.

Den 5 dito sijn des nachts van de stadt gegaem aen 3 puertjes 60 man/ yder elcke poort 20/ om des vpants wercken te belechtigen/ en hebben in eenige Heggen ghsteelen verschepden bandende lonten/ daer haeren yvaem den gantsehen nacht (sijnde in alarm) op schoot/ mentende datter al soldaten in slaghy-oghen stonden/ ondersteyghen berecstrende daer so om uytgetagen waeren.

Den 6 dito/ werden noch verschepden Fosten in't Leghter ghemaeckt/ en doos hebbel bandem Gouverneur 3 gaeten uyt verschpen ban Baendels binnen gedraghy / om ban haere te weten hoe 't in't leger al toe ghingh. Desen dito/ hebben eenige Prinse Ruyters tegen des Marquis Ruyters ghescherm uyt seer sijn stuyde zant / dart den tongen *Brouwer*, boog 3 sijn onberschtijge stonghen/ is ghebleven.

Den 7 dito/ hebben de Ghebuyghen Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 8 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 9 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 10 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 11 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 12 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 13 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 14 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 15 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 16 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 17 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 18 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 19 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 20 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 21 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 22 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 23 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 24 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 25 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 26 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 27 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 28 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 29 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 30 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 31 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 1 *November*, is des nachts 18 den bandt gekomen in 't Geschutsche quartier tot Kosendael/ waer doos ontreent 60 Hutten sijn afgebrandt.

Op 2 dito/ weer des *Prinsen* Leger tot Kosendael voltrocken/ en in de crisie gebracht.

Op 7 dito/ heeft den Prinse van Oranjen met een troupe van 2000 Heerden/ en ontreent 500 Wagenen/ alle voorzaghe uyt de Boysen Schijnen/ Eiten en Glimpen van Breda/ en ontfangen op de Marquis aldaer/ petes sorckende/ niets en sonde bindtn.

Op 11 dito/ een groot Convoy/ komende van Antwerpen/ ontreent 's Hertogenbosch/ na Breda/ weer onderscheyet van *Prins Hendricks* Kuyrey/ 't selve behoorde ten brunwerkers/ bestoomende 20 gebandenen/ 44 gemeste Ossen/ Voodt/ Boter en Eier/ waer ban sijn soo veel mede namen/ alsse bequamelijck konden/ de rest gants vernielende/ op dat haren Vyandt daer ban niets te nut kommen sonde.

Op 12 dito/ heeft des *Prinsen* Leger tot Kosendael voltrocken/ en in de crisie gebracht.

Op 13 dito is den *Prinse van Oranjen* vertrocken van Kosendael naer 's Gravenhaghe/ latende 't Commandement van Graef *Ernst van Nassou*.

Op 17 dito/ heeft des *Marquis* noch doos marchen twee Schanssen/ de ten binnen de Haerghbesche poorte/ ontreent 400 paesen van 't Doos 't werck/ ende d'ander inden Tereningschen weghe/ ontreent 800 paesen van 't Hoogen werck.

Op 18 dito/ inden bande Stadt een uytbal gedaen op 't nieuw Werckten binnen de Haerghbesche poort/ een bel ghsleecht/ doch sijn doos 't ghebwelhigh aenkomen des vpants/ weder in haer Hoogn werck ghebleven.

Op 19 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 20 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 21 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 22 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 23 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 24 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 25 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 26 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 27 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 28 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 29 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 30 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 31 dito/ 's Ghebuyghen Prinse Salmen in de stad ghebracht sijnde/ weer het pont verkocht voor acht stuyvers.

Op 1 *Januarij*, hebben die bande Stadt de Merck neffens de Water-molen tot gedaant gekreghen / dare nogh al ghestadigh aen werckende/ het water uys-ten-Eiten/ dat wel een voet gewassen sijn/ ende wel gestadigh aen doos den gewelddigen regen/ uyt de Hepde/ dan boden na hnedem dalende.

Op 2 dito/ sijn de Crabersen tot bevoyhinge des Ginneksche poort ende water-molen mede volmaakt/ als oock eenige hoeden tot beringen der stadt ghhoocht ende berdeckt/ om de huysen/ (soo veel doorn sijck is) te bedijhen doogt Canon/ ende wercksen die bin de Stadt noch eten happer / om de contreschepen aen de suytsijde te verhoogen/ die hare als eenen dijck dienen om het volcken binnen te houden/ 't welck wel 6 voeten hooger buyten de gemelte Contreschepe staet/ als in dees Kaerte ghsteldt.

Op 3 dito / hebben alle Magistraten en Capitegnen een afghemeente ghsteldt/ ende ghsteldt 4 hoedenne al het Cognieren/ 1 op Gaeft/ Baker/ Kroeghwerd/ Moout / Koggie ende Tarive ban yder Burger/ ghenjende 't selve al op sekere folders / die sijn als een ghsteldt Dagh 31 sijn houden / een yder huysgesin uytreyclende na sijn ersijn/ om te langer 't selve tot ondruyt te gebruyckten.

Den selven dito hebben alle de Hooghtersiens / Gridels ende andre schuyten/ hare begeven uyt de Wydasche sluyt/ en haer wenk aen den sinielsen Dam opghesehen / uyt oorsaeke ban dem conimmen ingh/ die hare berghinderen/ ende ingesloten/ 100 tot ordinger rie/ als oock insonderheyt tot dagh sijckelijcke speculatie/ een perfecte Sedensch-Spieghel ofte Baerte / dare toe ick alle sijtte ende naerstighedt aenbende om 't G. op 't selverste te voorsien. Bidbende mynen arbeydt (om de mensighsijtighe verandenrijngh) niet te weyachten/ maer in danck aen te nemen: daer bij te ghedenckten dat de tijt de waerheyt hoe langhs hoe mee aenden dagh brengt.

Hooyts hebben hyr hier boben inden hoeck ghebeurdyt de Barone van Breda/ om te beerthoyman de ghsleychtijtheyt ban 't Prinsen Leghter tot Kosendael: niede 't begaht ban Prins *Hendricks* Legher tot Sysangh: Midtsgaders de Convoy-weghen/ so van Turnhout/ Hoogh-straten/ Eier/ ende Antwerpen/ ten deele naer ghelegentheyt ban plaetsen / te mer sekleyn verdaet/ hermits wy uytgeleen neffens dese Legher-Caert/ nochten Caerte van 't Hoogbergen/ beslaet ban Brabant/ berdeatende de Baronye ban Breda/ Hoogstraet ban 's Hertogen-Bosch/ Bommeler-weert/ Klaes-sant/ Peelland/ Bempen-land/ ende berdeckende ban Eiersehen/ 't Marckt-Graefschap ban Antwerpen ende Bergen op Zoom/ soo ten eersten met alle sijn Steden/ Worpen/ Sloteren/ Weghen ende Polders afgebeelt: Oock de Leghers ban de Marquis/ soo boos Berghen op Zoom/ al te reghenwoordighh boos Breda: Midtsgaders de reghenwoordighe Leghers de d. H. Staten tot Kosendael ende prince van Oranjen, Maurits van Nassau. Haert wel.

Verklaringe van 't Leger VAN Marquis Spinola.

20. 't Fierstue quartier ban de Marquis Spinola.
21. Dijt Schansijen langs ben Zuwerten Dijck.
22. Dijt Schansijen ban de Marquis ende Graef-wachte.
23. De Sluyt waer boog de Dijckt sijn water loopt.
24. Kleyne Waranbe/ daer die bande Stad hare interste wacht en ordeneert.
25. Dare is de water met dicke palen toe gekreughe.
26. De brouberde Scheyen/ 't is begin des beleghs.
27. Dee Slaens en ben Dijck ban hare perkenteen/ 't Sijnsijne.
28. Dert out quartier ban Marquis Spinola.
29. Eenige Brouwerijen/ ban de Marquis getiefte.
30. Eenige Back-huysen tot ben Marquis Leger.
31. 't Quartier ban de Paters de Jesuiten.
32. Dee Kaerte van Breda.
33. Een Berberg/ ben Doozn-Chum/ bande Marquis berenteere.
34. Dit Land weert bande Stad onder water gesteldt.
35. 't Doorn-weert buyten 's Hertogenbosch Poort.
36. 't Doozn-weert buyten de Ginneksche sijde Poort.
37. 't Doozn-weert buyten Martinus Bollwerck.
38. Dijcx sijnerten ben water Kaet op Zuyeggh.
39. 't Doozn-weert buyten de Zoos poort.
40. 't Doozn-weert achteren 't Klasteel.

Beminde Aenschouwer/ de extra-ordinaire/ commerciesche en eenstijtse Belegering des Marquis Spinola/ mitsgaders de maniajatie/ comagiencie/ en gehuldighe regentsant ber Burgerse ban de Stadt berersijn (ensijn ondersijn) loo tot ordringer meerse/ als oock insonderheyt tot dagh sijckelijcke speculatie/ een perfecte Sedensch-Spieghel ofte Baerte / dare toe ick alle sijtte ende naerstighedt aenbende om de d. G. op 't selverste te voorsien. Bidbende mynen arbeydt (om de mensighsijtighe verandenrijngh) niet te weyachten/ maer in danck aen te nemen: daer bij te ghedenckten dat de tijt de waerheyt hoe langhs hoe mee aenden dagh brengt.

Hooyts hebben hyr hier boben inden hoeck ghebeurdyt de Barone ban Breda/ om te beerthoyman de ghsleychtijtheyt ban 't Prinsen Leghter tot Kosendael: niede 't begaht ban Prins *Hendricks* Legher tot Sysangh: Midtsgaders de Convoy-weghen/ so van Turnhout/ Hoogh-straten/ Eier/ ende Antwerpen/ ten deele naer ghelegentheyt ban plaetsen / te mer sekleyn verdaet/ hermits wy uytgeleen neffens dese Legher-Caert/ nochten Caerte van 't Hoogbergen/ beslaet ban Brabant/ berdeatende de Baronye ban Breda/ Hoogstraet ban 's Hertogen-Bosch/ Bommeler-weert/ Klaes-sant/ Peelland/ Bempen-land/ ende berdeckende ban Eiersehen/ 't Marckt-Graefschap ban Antwerpen ende Bergen op Zoom/ soo ten eersten met alle sijn Steden/ Worpen/ Sloteren/ Weghen ende Polders afgebeelt: Oock de Leghers ban de Marquis/ soo boos Berghen op Zoom/ al te reghenwoordighh boos Breda: Midtsgaders de reghenwoordighe Leghers de d. H. Staten tot Kosendael ende Prince van Oranjen, Maurits van Nassau. Haert wel.